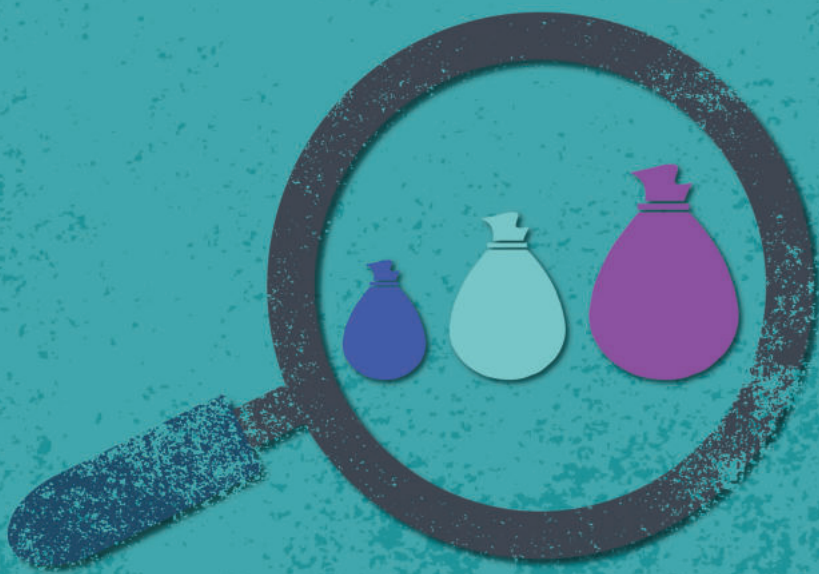

ВЛИЈАНИЕ НА ПАНДЕМИЈАТА ОД КОВИД-19 ВРЗ РОДОВО ОДГОВОРНОТО БУЏЕТИРАЊЕ ВО ОПШТИНА ГОСТИВАР

Публикацијата е изработена од Фајнанс тинк – Институт за економски истражувања и политики, во рамките на проектот на UN Women „Промовирање на родово-одговорни политики и буџети: кон транспарентно, инклузивно и отчетно управување во Република Северна Македонија“, финансиски поддржан од Швајцарија и Шведска.

Мислењата и ставовите изразени во оваа публикација се мислења и ставови на авторите и нужно не ги претставуваат мислењата и ставовите на UN Women, Обединетите нации или на другите придружни организации.

ВЛИЈАНИЕ НА ПАНДЕМИЈАТА ОД КОВИД-19 ВРЗ РОДОВО ОДГОВОРНОТО БУЏЕТИРАЊЕ ВО ОПШТИНА ГОСТИВАР

Авторки:

Благица Петрески

Finance Think - Институт за економски истражувања и политики

Деспина Туманоска

Finance Think - Институт за економски истражувања и политики

Март, 2022

СОДРЖИНА

1. СОЦИЈАЛНА КАРТА НА ОПШТИНА ГОСТИВАР	8
1.1. Локација, големина и население	8
1.2. Пазар на труд	9
1.3. Образование	10
1.4. Социјална заштита	11
1.5. Здравство	12
2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ	13
3. БУЏЕТ НА ОПШТИНА ГОСТИВАР ПРЕД КОВИД-19	14
3.1. Структура на приходи	15
3.2. Структура на расходи	15
3.3. Преглед на годишните програми на Општина Гостивар од родова перспектива	15
3.3.1 Активности од годишни програми на Општина Гостивар, директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	15
3.3.2 Активности од годишни програми на Општина Гостивар, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	17
3.3.3 Буџетска структура на активности насочени кон унапредување родова еднаквост	22
4. СОСТОЈБА СО КОВИД-19 НА ЛОКАЛНО НИВО	25
4.1 Движење на вирусот корона	25
4.2 Здравствена заштита на локално ниво	25
4.3 Мерки за спречување на ширењето на вирусот	26
5. БУЏЕТ НА ОПШТИНА ГОСТИВАР ПО КОВИД-19	27
5.1. Промена на општински буџет во 2021 година	27
5.2. Влијание на буџетот за 2021 година врз годишните програми што придонесуваат кон родова еднаквост	28
6. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	31

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ

ТАБЕЛА 1.1: Процена на население во општина Гостивар во 2020 година, по возраст	8
ТАБЕЛА 1.2: Активни претпријатија, по големина	9
ТАБЕЛА 1.3: Активни претпријатија, по сектор	9
ТАБЕЛА 1.4: Запишани ученици/чки во основно образование, по одделенија	10
ТАБЕЛА 1.5: Наставници/чки во основните и во средните училишта, по пол	10
ТАБЕЛА 1.6: Вработени лица во детски градинки, по пол	11
ТАБЕЛА 1.7: Број на корисници/чки на одделни парични права од социјална заштита, 2018 година	12
ТАБЕЛА 1.8: Карактеристики на здравствен регион Гостивар	12
ТАБЕЛА 3.1: Активности за еднакви можности	15
ТАБЕЛА 3.2: Активности директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	16
ТАБЕЛА 3.3: Активности од развојната програма, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	18
ТАБЕЛА 3.4: Активности од програмата за уредување градежно земјиште, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	19
ТАБЕЛА 3.5: Активности од програмата за заштита на животна средина, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	19
ТАБЕЛА 3.6: Активности од програмата за образование, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	21
ТАБЕЛА 4.1: Број на заболени, активни, оздравени и починати лица од КОВИД-19	25
ТАБЕЛА 5.1: Промени во буџетот на програмите со родова перспектива, настанати со ребалансот за 2021 година и реализација во 2020 година; во илјади денари	30

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ

ГРАФИКОН 3.1: Структура на буџетски приходи	14
ГРАФИКОН 3.2: Структура на буџетски расходи	15
ГРАФИКОН 3.3: Структура на програмите на Општина Гостивар од аспект на соодветност на активностите за унапредување на родовата еднаквост	22
ГРАФИКОН 3.4: Издвоени буџетски средства според категоризација на програмите	22
ГРАФИКОН 3.5: Издвоени средства соодветни за унапредување на родовата еднаквост, според програма и категоризација	24
ГРАФИКОН 5.1: Буџет на Општина Гостивар за 2021 година и реализација за 2020 година, преглед на промената на приходи и на расходи	27

1. СОЦИЈАЛНА КАРТА НА ОПШТИНА ГОСТИВАР

1.1. Локација, големина и население

Општина Гостивар се наоѓа во Полошкиот регион на Република Северна Македонија, меѓу општините Маврово и Ростуше, Брвеница, Врапчиште, Кичево и Македонски Брод. Општината зафаќа површина од 513 км², и покрај градот Гостивар, оваа општина вклучува и 34 рурални населени места.

Според процената на Државниот завод за статистика¹, во 2020 година населението во општина Гостивар брои 83.591 жители, без значителна разлика во половата структура. Анализата на населението во однос на возраста покажува дека повеќе од 75 проценти од жителите на општината се работоспособно население на возраст меѓу 15 и 64 години. Сепак, оваа бројка само индицира на вкупното работоспособно население во општината и ги вклучува и тие што не се активни и не ја нудат својата работна сила на (локалниот) пазарот на труд. Дополнително, табела 1.1 покажува дека во општината живеат 4.913 деца на предучилишна возраст, а 9.366 лица се во пензионерски години, повозрасни од 64 години, со што коефициентот на старосна зависност изнесува 32,3 проценти и е понизок од коефициентот за Полошкиот регион од 35 проценти (Државен завод за статистика на РСМ,

2020 година). Притоа, 55,4 проценти од населението постаро од 64 години се жени, а 44,6 проценти се мажи. Во другите возрасни групи не се забележуваат значителни родови разлики.

1.2. Пазар на труд

Општина Гостивар се наоѓа во Полошкиот регион во земјава што се карактеризира со најлоша состојба на пазарот на труд, односно најниска стапка на активност (51,9 проценти) и вработеност (37,1 проценти) а највисока стапка на невработеност од 28,5 проценти. Сепак, не постои официјални статистички податоци за вработеноста, невработеноста и за активноста на населението по општини, па оттука остануваат непознати статистичките податоци за понудата на работна сила во општината. Ако се анализираат податоците за стапката на невработеност во овој регион, заклучокот е дека жените се во понеповолна положба во однос на мажите, со оглед на тоа што нивната стапка на невработеност (35,8 проценти) е повисока од таа кај мажите (24,7 проценти), а и двете стапки се многу повисоки од националниот просек од 17,3 проценти и највисоки во споредба со другите региони (Државен завод за статистика, 2020 година)².

ТАБЕЛА 1.1

Процена на население во општина Гостивар во 2020 година, по возраст

	до 6	7 - 14	15 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 64	65+
Вкупно	4.913	6.129	18.285	15.107	12.747	12.286	4.758	9.366
Мажи	2.527	3.159	9.471	7.574	6.381	6.100	2.313	4.175
Жени	2.386	2.970	8.814	7.533	6.366	6.186	2.445	5.191

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

¹Државен завод за статистика на Република Северна Македонија. Население во Република Македонија на 31.12 по специфични групи на возраст, по пол, по општини, според промените во територијалната поделба во 2014 год., по години

²Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (2020) Регионите во Република Северна Македонија 2020 година

Во однос на деловните субјекти што работат на територија на општина Гостивар, во 2020 година има 2.512 активни субјекти, од кои речиси 80 проценти се микропретпријатија што вработуваат до 10 лица (табела 1.2).

ТАБЕЛА 1.2
Активни претпријатија, по големина

Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи
2.512	1.975	524	11	2

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Според секторот во кој дејствуваат, најголем дел од активните деловни субјекти работат трговија на големо и на мало, преработувачка индустрија, градежништво, објекти за сместување и транспорт и складирање (табела 1.3). Речиси една половина од активните компании во општината работат во секторите градежништво, трговија, угостителство, транспорт и складирање, што, според ИЛО/ЕБРД (2020)³, се оценети како најпогодени од кризата предизвикана од КОВИД-19. Оттука, очекувано е дека овие компании може да се соочат со финансиски проблеми и неможност за навремена отплата на обврски кон Општина Гостивар по основа на разни даноци и / или такси, што би довело до помал прилив на приходи во општинскиот буџет, наспроти иницијално планираниот износ.

ТАБЕЛА 1.3
Активни претпријатија, по сектор

Сектор	Број на активни субјекти
Земјоделство, шумарство, рибарство	38
Рударство	10
Преработувачка индустрија	327
Снабдување со електрична енергија	2
Снабдување со вода	11
Градежништво	234
Трговија на големо и на мало	881
Транспорт и складирање	152
Објекти за сместување и храна	216
Информации и комуникации	29
Финансиски дејности и осигурување	7
Дејности во врска со недвижен имот	6
Стручни, научни и технички дејности	234
Административни и помошни услужни дејности	43
Јавна управа и одбрана	5
Образование	31
Здравствена и социјална заштита	129
Уметност, забава и рекреација	35
Други услужни дејности	122

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

³ILO/EBRD (2020) COVID-19 and the world of work: Rapid assessment of the employment impacts and policy responses in North Macedonia. International Labour Organization 2020

1.3. Образование

Образованието во општина Гостивар се изведува во 11 основни и во 4 средни училишта што нудат гимназиско, медицинско, економско и трговско образование.

Во учебната 2020/2021 година во основните училишта во Гостивар се запишани 6.139 ученици, 47,5 проценти девојчиња и 52,5 проценти момчиња. Во средните училишта, пак, се запишани вкупно 3.277 ученици, од кои 40 проценти се женски, а 60 проценти се машки ученици. Од вкупниот број ученици/чки во основно образование, 45,3 проценти или 2.786 деца се ученици во првите четири одделенија, до 10-годишна возраст (табела 1.4). Тоа укажува дека приближно толкав број вработени родители добија право на ослободување од работа и од работни обврски во периодот 10 март – 8 јули 2020 година, со одлуката на Владата⁴ донесена на 10 март 2020 година во насока на спречување на ширењето на вирусот корона.

Истата учебна година во основно образование во Гостивар се вработени 715 наставници/чки, од кои најголем дел, или 482 се наставнички, а другите 233 се наставници. Во средните училишта во Гостивар се вработени вкупно 394 наставници/чки, од кои 217 (55 проценти) се жени, а 177 (45 проценти) се мажи.

ТАБЕЛА 1.5
Наставници/чки во основните и во средните училишта, по пол

Вид училиште	Пол	Број на наставници/чки
Редовни основни училишта	жени	482
	мажи	233
Редовни средни училишта	жени	217
	мажи	177

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

ТАБЕЛА 1.4
Запишани ученици/чки во основно образование, по одделенија

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Вкупно	717	721	676	672	737	681	690	635	610
Ученички	372	348	323	326	370	329	339	286	278
Ученици	345	373	353	346	367	353	351	349	332

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

⁴Влада на РСМ (2020) Извадок од нацрт-записник на 15та седница на Влада на Република Северна Македонија одражана на 10 март 2020 година

1.4. Социјална заштита

Социјалната заштита во општина Гостивар се нуди преку следнава мрежа на установи и институции:

- Детска градинка за згрижување деца на предучилишна возраст, до 6 години
- Дневен центар за лица со посебни потреби
- Меѓуопштински центар за социјална работа

Во општина Гостивар има една јавна установа за згрижување деца на предучилишна возраст, детската градинка „Детска радост“, која располага со четири објекти. Проектираниот капацитет на установата е 460 деца⁵, што е 37 проценти од вкупниот број деца на предучилишна возраст што живеат во Гостивар. Сепак, во оваа установа биле згрижени 554 деца на возраст до 6 години, што укажува на преоптовареност на оваа јавна установа, која го изложува на ризик квалитетот на своето работење. Дополнително, 93 деца не биле згрижени во детска градинка поради недостиг од слободни места, што, пак, укажува на потреба за проширување на постојниот капацитет и за нови слободни места за згрижување деца.

Во установата има вкупно 91 вработен, од кои 86 се жени, а 5 се мажи, кои се вработени само како административни и технички работници, а ниту еден маж не е вработен како згрижувачки и воспитен кадар (табела 1.6).

Од палетата на социјални услуги во заедницата, во Гостивар има дневен центар за лица со попреченост, кој е под надлежност на ЦСР Гостивар, каде што има 15 корисници и 5 вработени, од кои 3 се стручни лица и 2 помошен персонал. Корисниците се на возраст 9-35 години, со различен вид попреченост, лесна, умерена, комбинирана, аутизам, церебрална парализа и Даунов синдром. Тоа може да го отвори прашањето дали програмите одговараат на потребите на корисниците и во која мера тие се приспособени на нивната возраст. Изминатите години интерес за услугите во дневниот центар побарале 10 други лица со попреченост, но поради исполнетост на капацитетот биле одбиени.

Центарот за социјална работа Гостивар е меѓуопштински центар со надлежност за општините Гостивар, Маврово – Ростуше и Врапчиште и работи на обезбедување услуги за социјална заштита и парични права од социјална заштита. Тука жителите може да ги добијат социјалните услуги за информирање и упатување, стручна помош и поддршка и советување, од тим во кој нема педагог, а бројот на социјални работници е недоволен. Дополнително, жителите на Гостивар тука ги остваруваат своите парични права, најчесто по основа на додаток за помош и нега од друго лице и гарантирана минимална помош (табела 1.7).

ТАБЕЛА 1.6

Вработени лица во детски градинки, по пол

	Директори/ ки и стручни соработници/чки	Негуватели/ки	Воспитувачи/ки	Административни и технички работници/чки	Готвачи/ки
Вкупно	2	31	29	21	8
Жени	2	31	29	16	8
Мажи	0	0	0	5	0

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

⁵ Државен завод за статистика на РСМ (2017) Установи за згрижување и воспитание на деца – детски градинки – центри за ран детски развој

ТАБЕЛА 1.7

Број на корисници/чки на одделни парични права од социјална заштита, 2018 година

Вид помош	Број на корисници
Гарантирана минимална помош	1.482
Надомест за помош и за нега од друго лице	1.310
Еднократна парична помош	65
Детски додаток	630
Додаток за образование	448
Еднократна парична помош за новороденче	358
Посебен додаток	251
Родителски додаток за (трето) дете	1.380

Извор: ЈУМ Центар за социјална работа Гостивар

1.5. Здравство

Здравствениот регион Гостивар е еден од 30 здравствени региони во Република Северна Македонија, опфаќа 92 населени места и нуди услуги на повеќе од 120 илјади жители, и е еден од најнаселените здравствени региони со 86,3 жители на квадратен километар. Карактеристиките на овој здравствен регион се прикажани во табела 1.8.

ТАБЕЛА 1.8

Карактеристики на здравствен регион Гостивар

Површина во км ²	Број на населени места	Број на жители	Жители на км ²
1.370	92	120.277	86,3

Извор: Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија

Во здравствениот регион Гостивар има 222 лекари, од кои 100 се специјалисти, 100 се лекари по општа медицина, а другите 22 се специјализанти. Во овој регион има 4 лекари специјалисти и 5 здравствени работници што работат во дејноста за здравствена заштита на жени и е еден од здравствените региони со најголем број на здравствен персонал што нуди заштита на жени.

Здравствената заштита во општина Гостивар се нуди од три јавни институции, Општа болница – Гостивар и два здравствени дома во кои се нуди примарна и превентивна здравствена заштита.

2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Целта на оваа анализа е итна процена на влијанието на пандемијата на КОВИД-19 на локалните програми и активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост на локално ниво. Методологијата користи пристап до документациска анализа на локалниот буџет за 2021 година, како и анализа на сите постојни локални програми со цел идентификација на родово специфични активности. Притоа, документациската анализа е спроведена низ следниве чекори:

1. Буџетска анализа на структурата на приходите и на расходите на општината (според намена на ниво на ставка) со цел утврдување на финансискиот потенцијал.
2. Анализа на сите локални програми за 2021 година, со цел утврдување активности што се насочени кон унапредување на родовата еднаквост во општината. Притоа, активностите директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост се категоризирани со 2; 1 доколку се индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост; и 0 доколку не придонесуваат за унапредување на родовата еднаквост во општината⁶. Притоа, директно насочените активности имаат примарна цел да ја унапредат родовата еднаквост во општината, додека индиректните не целат примарно кон унапредување на родовата еднаквост, но нивното спроведување може да придонесе кон зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите.
3. Буџетска анализа на активностите што во точка три се категоризирани со 1 и со 2, со цел утврдување на учеството на алоцираните средства за нивно спроведување во вкупната програма и во буџетот на Општината.
4. Споредбена анализа на буџетот за 2021 година, иницијалниот буџет за 2020 година и негова реализација, со цел утврдување на ефектите од КОВИД-19 врз финансискиот потенцијал на општината и врз активностите насочени кон унапредување на родовата еднаквост.

Во рамки на документациската анализа се користени податоци од буџетот на Општина Гостивар за 2021 година, буџетот и реализацијата на буџетот за 2020 година и локалните годишни програми за 2020 и за 2021 година што се јавно достапни. Како извор на податоци се користени веб-страницата на Општината, службените весници, податоци добиени преку директен контакт со претставници од локалните институции и од секторот за изработка на буџет при Општина Гостивар.

Со цел збогатување на анализата со квалитативни наоди, на 29 септември 2021 година е спроведено интервју со координаторката за еднакви можности на Општина Гостивар, во согласност со претходно утврден полуструктуриран водич за интервју. Целта на интервјуто е добивање квалитативни наоди за учеството на координаторката и на комисијата за еднакви можности во процесот на подготовка и на разгледување на локалните годишни програми заради вклучување на принципот на еднакви можности и за да се утврди дали и во која мера КОВИД-19 изврши влијание врз програмата за еднакви можности на мажите и на жените и врз други програми во кои е вметната родовата перспектива.

За да добиеме увид во потребите на локалните жени и мажи за активности што се во надлежност на локалната власт (социјална заштита, уредување градежно земјиште, образование, паркови и зеленило и слично) со цел подобрување на квалитетот во заедницата и унапредување на родовата еднаквост, како и влијанието на пандемијата врз животот во локалната заедница, спроведена е фокусна група со жители на општина Гостивар, чиешто регрутирање следеше структуриран тек. Имено, за учесници беа избрани жители на општината што имаат искуство во користење некоја активност од општината (на пример, еднаквостна финансиска помош) или имаат потреба од активност што може да ја понуди општината со цел унапредување на родовата еднаквост и квалитетот на живот.

⁶Овој начин на категоризација на активностите е во согласност со родовите маркери на OECD/DAC. Повеќе на следниот [линк](#)

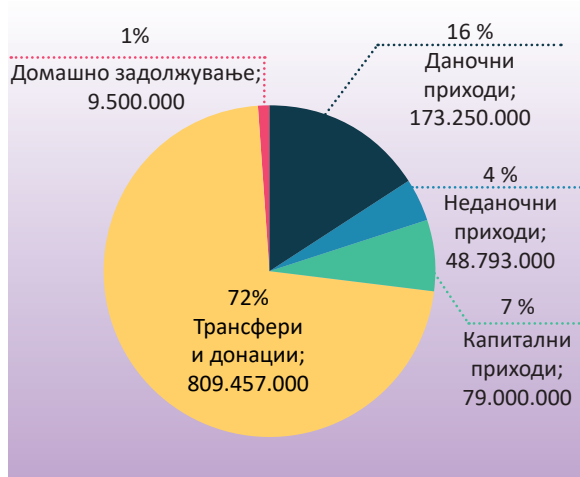
3. БУЏЕТ НА ОПШТИНА ГОСТИВАР ПРЕД КОВИД-19

3.1. Структура на приходи

Анализата на буџетот на Општина Гостивар, планиран за 2021 година, ја почнуваме со преглед на структурата на приходи, прикажана на графикон 3.1. Вкупниот планиран буџет на Општина Гостивар, за 2021 година изнесува 1.120 милиони денари. Тоа што се гледа јасно е дека Општината е исклучително зависна од финансирање од централниот буџет, со оглед на тоа што дури **72 процента** од приходите на Општината се по основа на трансфери и на донации што, главно, се користат за извршување на пренесените надлежности во образование, култура и во детски градинки. Следен најголем извор на финансирање се **даночните приходи**, со учество од **16 проценти** од вкупните приходи. Во оваа категорија, најголем дел (65 проценти) отпаѓаат на приходи за даноци на специфични услуги, во кои спаѓаат различни комунални такси (за привремен престој, за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија, за користење улици со различни возила, што се плаќа при регистрација на возилата, за користење и за одржување јавно осветлување, за истакнување реклами и информации, за паркирање, надомест од комунална дејност и други). Другите даноци во надлежност на општината учествуваат со 35 проценти, од кои најголеми се даноците на имот (29 проценти) и данок од доход, добивка и капитални добивки (шест проценти). **Капиталните приходи учествуваат со седум проценти** во вкупните приходи и, главно, доаѓаат од продажба на општинско земјиште. **Неданочните приходи учествуваат со четири проценти** во вкупните приходи и се однесуваат на глоба, судски и административни такси, такси и надомест и други владини услуги, или таканаречени парафискални давачки за компаниите и за жителите на општината. Ваквата структура упатува на тоа дека Општината има ограничен потенцијал за финансирање од сопствени извори.

ГРАФИКОН 3.1.

Структура на буџетски приходи

Извор: Буџет на Општина Гостивар за 2021 година, пресметка на авторите

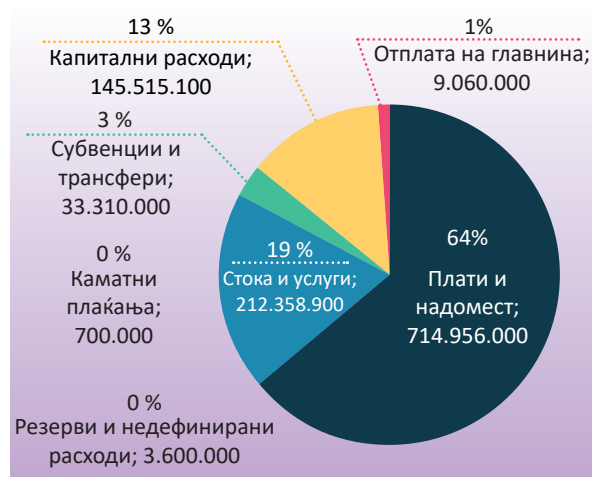
3.2. Структура на расходи

Структурата на буџетските расходи на Општина Гостивар е претставена на графикон 3.2 и упатува на податокот дека две третини од расходите се наменети за плати и за надомест, во кои спаѓаат платите и придонесите на администрацијата на Општината и на лицата вработени во противпожарна заштита, основно и средно образование, детски градинки и во култура. Следна категорија по големина е стока и услуги (19 процент) што опфаќаат различни трошоци за договорни услуги, комунални услуги, греење, комуникација и транспорт, материјали и ситен инвентар, патни и дневни расходи, поправки и тековно одржување и привремени вработувања. Капиталните расходи, иако имаат најголем потенцијал за поттикнување на економскиот развој, имаат мало учество од 13 проценти, од кои најголем дел (91 процент) се наменети за градежни активности. Субвенциите и трансферите учествуваат со три проценти во вкупните приходи. Со помалку од еден процент во вкупните расходи учествуваат отплатата на долгови, камата и на резерви.

Структурата на расходите на Општината упатува на тоа дека најголем дел од средствата се трошат за плати и за тековни расходи, додека развојната компонента е релативно малку застапена. Оттука, од родова перспектива, придобивките од ваквата структура, главно, би биле преку каналот на вработувања во јавниот сектор во надлежност на Општината, поради поголемата застапеност на жените во тие институции. Втор канал се програмските активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост, кои може да бидат искористени од категориите за стока и услуги и за капитални расходи, за кои не може да се извлече заклучок само од општата структура на расходи, па анализата ја продлабочуваме во следната точка.

ГРАФИКОН 3.2

Структура на буџетски расходи

Извор: Буџет на Општина Гостивар за 2021 година, пресметка на авторите

3.3. Преглед на годишните програми на Општина Гостивар од родова перспектива

3.3.1 Активности од годишните програми на Општина Гостивар, директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Со цел обезбедување еднакви можности на жените и на мажите, жители на општина Гостивар, а во согласност со Законот за еднакви можности на жените и на мажите⁷, членот 14, Општината е должна во рамки на своите годишни програми, планови и стратегии да го вклучи принципот за родова еднаквост и да ги промовира и унапреди еднаквите можности меѓу жените и мажите. За таа цел, во 2005 година е

формирана комисија за еднакви можности, чијашто обврска е контрола и спроведување на законот на општинско ниво.

Во моментот, комисијата за еднакви можности (КЕМ) на Општина Гостивар има пет члена, од кои четири жени и еден маж, членови на советот на Општината. Општините се должни од редот на државните службеници да изберат координатор/ка и заменик координатор/ка за еднакви можности на жените и на мажите. КЕМ нема законска обврска за подготовка на програми, планови или стратегии за еднакви можности на жените и на мажите, но многу општини, меѓу кои и Општина Гостивар, подготвуваат вакви документи. Па така, во годишната програма за еднакви можности на жените и на мажите за 2021 година се алоцирани 700 илјади денари за активности насочени кон информирање на жените за човекови права, родова рамноправност, еднакво учество во политичкиот и во јавниот живот, зголемување на свеста за грижа за сопственото здравје и засилување на капацитетите на општинската КЕМ за постигнување повисока родова рамноправност во општината.

ТАБЕЛА 3.1

Активности за еднакви можности

Активност	Буџет
Подобрување на информираноста на жените за човековите права, механизмите за заштита, родовата рамноправност и дискриминацијата	50.000
Промовирање рамноправно учество на жените и на мажите во процесите за донесување одлуки, политичкиот и јавниот живот во локалната заедница	0
Засилување на свеста на жените за континуирана грижа и заштита на сопственото здравје	100.000
Интегрирање на родовите прашања во политиката и во финансиите	0
Засилување на капацитетите на КЕМ	50.000
Публикација на материјали за родова рамноправност	100.000
Подигање на свеста на жените	400.000

Извор: Програма за еднакви можности на жените и на мажите на Општина Гостивар за 2021 година

⁷Службен весник на Република Северна Македонија 6/12. Закон за еднакви можности на мажите и жените

Притоа, повеќе од една половина од планираниот буџет за оваа програма, односно 400 илјади денари, е наменет за подигање на свеста на жените преку одржување едукативни предавања / советување, за човекови права, законска регулатива за родова рамноправност и за правата на жените, што има иста цел како и првата активност за подобрување на информираноста. Сепак, заклучно со септември 2021 година, ниту една од планираните активности во оваа програма не е спроведена.

Поради пандемијата, ништо од програмата не е направено оваа година – претставник на Општина Гостивар.

Освен во подготовка на планот и во стратегијата за еднакви можности, КЕМ не е вклучена во подготовка и разгледување на другите годишни програми под надлежност на Општината, утврдени со Законот за локална самоуправа, членот 22⁸, поради ниската свест на членовите на комисијата дека може да дејствуваат за вклучување на родовата компонента во сите или во поголем дел од локалните програми.

Според овој закон, Општината е задолжена да изработува годишни програми за следниве надлежности: локален економски развој, образование, социјална заштита, спорт, млади, култура, локални патишта и улици, градежно земјиште, противпожарна заштита, меѓународна соработка и соработка со НВО. Притоа, родовата перспектива треба да биде вклучена во сите годишни програми, со цел обезбедување еднакви можности и унапредување на животот на жените и на мажите во локалната заедница. Сепак, анализата на годишните програми на Општина Гостивар покажува дека родовата перспектива не е земена предвид при изработка на првичните верзии на локалните програми објавени во „Службен весник“ бр. 11 од 25 декември 2020 година. Во програмите не се споменува дека при изработката се земени предвид различните потреби на жените и на мажите. Единствено во програмата за спорт се споменува дека една од целите е поголемо учество на жените во спортот, но ниту една од предвидените активности не е директно насочена кон постигнување на оваа цел.

Подоцна, во јануари 2021 година се направени измена и дополнување на првичните верзии на локалните програми и во дел од нив (програма за спорт, јавно здравје, образование, социјална заштита и култура) е додадено „при реализација на програмата ќе се води родова статистика со цел во иднина да придонесеме за подобро родово одговорно буџетирање во оваа област. Индикатори со кои ќе се следи реализацијата на програмата од родов аспект ќе биде бројот на корисници по пол што се финансираат од оваа програма“. Но, тоа не го решава проблемот на отсуство на родово одговорно планирање на програмите од два аспекта: 1) собирањето родово статистика е експост активност, односно се случува откако буџетските средства се потрошени, што не гарантира дека тие ќе бидат потрошени на родово одговорен начин, и 2) неоправдано е вклучувањето на овој дел во некои програми во кои нема директни корисници, како на пример во програмата за образование каде што сите активности се насочени кон набавка на материјали и на ситен инвентар, тековно одржување, превоз на ученици и слично.

Со измените и дополнувањата на програмите за 2021 година, потребениот напредок за вклучување на принципот на родова рамноправност е постигнат само во програмите за спорт и култура, во кои како цел е наведено еднакво учество на жените и на мажите во активностите и предвидените манифестации, како и родов паритет во спортските и во културните друштва како критериум при избор на друштва што ќе добијат финансиска поддршка од општината. И понатаму, ниедна активност од овие програми не е директно насочена кон унапредување на родовата еднаквост, освен активноста за одбележување на Денот на жената, 8 Март, за што се предвидени 30 илјади денари.

ТАБЕЛА 3.2

Активности директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Програма	Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Програма за култура	Одбележување на 8 Март	30.000	0,8 %

Извор: Годишни програми на Општина Гостивар за 2021 година

⁸Службен весник на Република Северна Македонија 5/02. Закон за локална самоуправа

3.3.2 Активности од годишни програми на Општина Гостивар, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Освен активности, чијашто примарна цел е унапредување на родовата еднаквост, во годишните програми може да се утврдат и активности што се индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост во локалната заедница. Дел од активностите во развојната програма⁹ на Општината насочени кон модерна инфраструктура и чиста средина може да се категоризираат како активности, чиешто спроведување ќе ја подобри положбата на жените и на мажите. Притоа, активностите насочени кон изградба и реконструкција на тротоари и на локални патишта се соодветни за жените и за мажите што живеат во општината бидејќи ќе ги подобрат пристапот и движењето, особено на родителите со детски колички, додека изградбата и реконструкцијата на спортски игралишта ќе ја подобри понудата на места за рекреација на децата и на родителите, особено мајките, кои најчесто ги придружуваат. Сепак, вкупниот износ на алоцираните средства за потпрограмата за модерна инфраструктура неколкукратно ги надминува категориите од буџет за изградба и за реконструкција на локални патишта и мостови, додека вкупната развојна програма е поголема од годишниот буџет за 2021 година. Тоа упатува дека во програмата алоцираните средства на проектите и на активностите се вкупна вредност на проектот (кој може да се реализира и во повеќе години), а не алоцирани средства само за тековната година. Со цел да избегнеме вештачко надување на алоцираните средства за 2021 година, а во недостиг од информации колкав дел од средствата се однесува на тековната година, оваа потпрограма ќе ја исклучиме од анализата. Активностите насочени кон модернизација на мрежата за водоснабдување се, исто така, важни за унапредување на родовата еднаквост со оглед на тоа што редовното и квалитетно водоснабдување може да ги олесни домашните активности што вообичаено се на товар на жените. Слично, како и кај потпрограмата за инфраструктура, и оваа потпрограма е значително повисока од алоцираните средства во буџетската категорија изградба на системи за водоснабдување.

Оттука, во анализата се земаат вкупно алоцираните средства во оваа категорија. Освен подобрување на инфраструктурата и мрежата за водоснабдување, други две цели на развојната програма се подигнување на квалитетот на образованието и културните настани.

Дел од активностите насочени кон поголем квалитет на образованието се, исто така, родово одговорни со оглед на тоа што целат кон подобрување на условите во училиштата и во градинките, што се важни од два аспекта: 1) реконструкцијата на санитарни јазли, замена на врати и на прозори, изградба на централно греење, опремување со наставни материјали што ќе ги подобрат условите за следење на наставата, па учениците ќе имаат помала потреба дел од наставниот материјал да го совладуваат дома, со помош на родителите, најчесто мајките, 2) подобрените услови во училишта ќе значат и помали шанси за разболување на учениците и оттука, помала потреба за боледување на родителите, најчесто мајките, заради грижа за нив, и 3) во дел 1.3 видовме дека најголем дел од вработените во детските градинки, основните и во средните училишта во општината се жени, па овие инвестиции ќе значат и подобри услови за извршување на работните задачи.

Во делот на активности насочени кон богата културна понуда¹⁰, одбележувањето на 9 јули и организацијата на традиционална гостиварска кујна, „Отело“ – театарски фестивал и Ден на деца со аутизам ги категоризираме како индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, со оглед на тоа што во програмата е предвидено еднакво учество на женски и на машки говорници и / или учесници на овие настани. Дополнително, одбележувањето на 7 Март, ден на учителот и на 24 Мај, ден на македонските просветители, се, исто така, значајни, со оглед на тоа што ја истакнуваат улогата на просветните работници од кои најголем број се жени. И настаните насочени кон деца се важни за унапредување на родовата еднаквост со оглед на тоа што овие настани го зголемуваат квалитетот на слободното време на децата и на нивните родители, најчесто мајките.

⁹Активностите за модернизација на инфраструктурата и на мрежата за водоснабдување се дел и од програмата за уредување градежно земјиште. За да се избегне удвојување на активностите и на буџетските средства, од анализата на програмата за уредување градежно земјиште ќе ги исклучиме овие активности што се дел од развојната програма.

¹⁰Предвидените културни настани во оваа програма се поистоветуваат со тие што се предвидени во програмата за култура, па за да се избегне удвојување на активностите и на буџетските средства, програмата за култура нема да биде предмет на анализа.

ТАБЕЛА 3.3

**Активности од развојната програма,
индиректно насочени кон унапредување на
родовата еднаквост**

Фокус на програмата	Активност	Буџет	Учество во вкупна програма ¹¹
Инфра-структура	Реконструкција на локални улици и тротоари		
	Спортски игралишта		
Мрежа за водоснабдување	Изградба на нова водоводна линија и реконструкција на постојната	10.000.000	
Квалитетно образование	Реконструкција на училишта и на градинки	41.817.232	
Богата култура	Одбележување на 7 Март	90.000	
	Одбележување на 24 Мај	90.000	
	Одбележување на 9 – 29 јули	30.000	
	Концерт за деца	40.000	
	10 септември – Ден на традиционална храна	60.000	
	3 октомври – Ден на деца со аутизам	30.000	
	Театарски фестивал „Отело“	615.000	

Извор: Развојна програма на Општина Гостивар за 2021 година

Иако Општината континуирано алоцира средства за изградба на тротоари, жителите го истакнуваат проблемот со слободно движење поради недостиг од тротоари, пешачки и велосипедски патеки, како и проблемот со узурпација на постојните од страна на паркирани автомобили.

Со детска количка е невозможно да се движеш низ град. Или нема тротоари или ако има, се блокирани со паркирани коли. Паркингот е најголем проблем во Гостивар - жителка на Гостивар

Во Гостивар нема каде безбедно да возиме велосипед. Купивме опрема за велосипедизам за да може да ги возиме и нашите деца, но, за жал, нема каде. Нема ниту една велосипедска патека.- жител на Гостивар

Една од целите на оваа програма е модернизација и изградба на мрежа за водоснабдување, што несомнено ќе ја олесни улогата на жените во домот и ќе ја унапреди родовата еднаквост во општината. Според жителите на Гостивар, во општината нема проблем со водоснабдувањето, туку со квалитетот на водата за пиење. Дополнителен проблем е недостигот од канализација во одредени населби во општината, чиешто решавање ќе го олесни животот на жените и на мажите од општината.

Ние во селата имаме вода. Се случува да имаме прекини, но не се чести. Но, во прашање е квалитетот на водата. Се сомневам колку е чиста....во Гостивар има голем број бубрежно болни лица - жителка на Гостивар

Живеам во голема населба во Гостивар. Со водоснабдувањето немаме проблем. Но, немаме канализација. Сме се обиделе неколку пати, со петиција, да бараме од општината да го реши овој проблем, но одговорот беше дека тоа е голема инвестиција. Во 21 век е срамота да живееме со јама во дворовите – жителка на Гостивар

Отсуството на организиран јавен превоз, исто така, придонесува за зголемување на јазот меѓу жените и мажите во општината, а жителите посочуваат дека постојниот превоз од приватни патници ја загрозува безбедноста на жителите, но и ја намалува мобилноста, особено на жените, кои почесто се пешаци и корисници на јавен превоз, а помалку жени имаат автомобил и возачка дозвола.¹²

Има само приватни јавни превозници, но не се организирани. Нема автобуски станици, застануваат и се паркираат кај ќе најдат место. Тоа е проблем, инаку добро сме поврзани со градот – жителка на Гостивар

Мојот дом е оддалечен 2 км од работното место. Морам да одам со превоз, приватен, но јавен ќе ми биде многу поевтина варијанта – жителка на Гостивар

¹¹Поради недостиг од информации, колкав дел од вкупно алоцираните средства на оваа програма се однесуваат за 2021 година, не може да се пресмета учеството.

¹²Реактор (2020) Инфографикон: Пандемијата и транспортот достапен на следниот [линк](#)

Активности што индиректно би ја подобриле родовата еднаквост во општина Гостивар може да се утврдат уште во пет програми: 1) Програма за уредување градежно земјиште, 2) Програма за заштита на животна средина, 3) Програма за спорт, 4) Програма за социјална и детска заштита и 5) Програма за образование. Според табела 3.4, во програмата за уредување градежно земјиште активностите за урбано опремување површини и одржување урбана опрема се родово сензитивни, со оглед на тоа што овие површини се простор каде што родителите, особено мајките, поминуваат значаен дел од слободното време, па нивното подобрување ќе придонесе за поквалитетно слободно време. И инвестициите за одржување на јавното осветлување се соодветни за унапредување на родовата еднаквост, со оглед на тоа што недостигот од јавно осветлување е еден од главните ризици што го прави користењето јавен простор небезбедно (Реактор и UN Women, 2020)¹³, а жителите ги препознаваат напорите на општината да обезбедат соодветно осветлување на јавниот простор заради поголема безбедност при нивно користење.

До пред 2 години цела населба беше во мрак. Навечер беше страшно да се движиш, особено за нас, жените. Пријавуваме многу пати во општината и, на крај, се реши проблемот – жителка на Гостивар

ТАБЕЛА 3.4

Активности од програмата за уредување градежно земјиште, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма ¹⁴
Поставување и одржување урбана опрема	3.000.000	12,8 %
Одржување јавно осветлување	2.000.000	8,5 %

Извор: Програма за уредување градежно земјиште на Општина Гостивар за 2021 година

Во програмата за заштита на животната средина се алоцирани 800 илјади денари за проширување на зелените површини, активност што е значајна за унапредување на родовата еднаквост поради тоа што овие површини може да ја зголемат понудата на места за рекреација и квалитетот на слободно време на децата и на родителите, најчесто мајките. Жителите истакнуваат дека во последните години е значително подобрена состојбата со нови зелени површини и детски катчиња, но дека тие се предмет на оштетување поради недостиг од соодветно обезбедување и одржување од страна на надлежните власти.

Има нови паркови и детски катчиња, ама никој не ги чува. Општината не се координира со полиција, веројатно поради партиски несогласувања. Ама треба да најде некој начин за да ги обезбедува и одржува овие места, кои се значајни за поквалитетен живот во Општината – жител на Гостивар

Кејот е многу убаво направен, ама не се чува и одржува. Тоа е одговорност на секој граѓанин. – жителка на Гостивар

ТАБЕЛА 3.5

Активности од програмата за заштита на животна средина, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Проширување на зелените површини	400.000	10 %
Уредување шеталиште покрај река Вардар	400.000	10 %

Извор: Програма за заштита на животна средина на Општина Гостивар, за 2021 година

¹³ Реактор и UN Women (2020) Родово базирано насилство на јавни места во Скопје

¹⁴ Заради објаснувањето дадено во фуснота 9, вкупниот износ на програмата што е предмет на анализа е 23,4 милиони денари и ги вклучува само активностите насочени кон вертикална и хоризонтална сигнализација, зимско одржување и јавно осветлување, кои не се дел од развојната програма на општината.

Како што споменавме погоре, во годишната програма за спорт на Општина Гостивар е наведено дека при реализација на предвидените активности ќе се води сметка за еднакво учество на жените и на мажите, па затоа цел буџет на програмата од 9 милиони денари наменет за поддршка на спортски екипи и поединци, училиштен и студентски спорт и спортски манифестации е родово одговорен.

Програмата за социјална и детска заштита на Општина Гостивар е една од програмите со најмал буџет од 500 илјади денари, што е несоодветно од аспект на нејзината значајност за подобрување на квалитетот на живот на локалните жени и мажи, особено тие што се изложени на социјален ризик, но и во споредба со други, многу помали општини. Дополнително, програмата е концентрирана околу пет аспекти (социјална заштита, детска заштита, заштита на лица со попреченост, подобрување на животот на ромската популација и парична социјална помош), без детален увид во планираните активности и издвоените буџетски средства, што ја прави анализата на програмата сложена. Притоа, активностите насочени кон овозможување на сите деца од предучилишна возраст да посетуваат јавна установа, вклучување и информирање на родителите на децата што посетуваат градинка заради нивно осамостојување сами да ги вршат основните потреби, инклузија на деца Роми во градинка, се родово одговорни со оглед на тоа што вклучувањето на децата во градинка ќе значи намалување на обврската на родителите, најчесто мајките, да се грижат за нив, што, од друга страна, може да ја поттикне нивната мобилност и активација на пазарот на труд. Тоа го потврдуваат жителите на населеното место во општината каде што неодамнешното отворање на детска градинка поттикнало многу млади жени да најдат соодветно вработување.

Во Добри Дол отворија градинка и многу се олесни животот на жителите, особено на жените што претходно мораа да седат дома и да се грижат за децата. Сега повеќето млади жени се вработуваат и тоа многу им го олеснува животот. – жителка на Гостивар

Јас сум среќна што во Баница и во Врпчиште се отворија градинки. Тоа е добро, пред сè, за децата, ќе се социјализираат. А второ, и мајките ќе се ослободат, ќе можат да одат на работа. Но, има потреба за уште градинки...особено во населба Дутлог, која е голема населба, а нема градинка – жителка на Гостивар

Сепак, поголем дел од населените места во општината се соочуваат со недостиг од капацитети за згрижување деца на предучилишна возраст што има негативно влијание врз еднаквите можности и зголемување на јазот на пазарот на труд на товар на жените. Односно, во неможност да најдат слободно место за своето дете, најчесто мајките се тие што остануваат дома да се грижат за него, место да бидат активни на пазарот на труд.

За ќерка ми нема место во градинка, па сопругата си седи дома, не може ниту да се вработи, ниту да почне свој бизнис бидејќи општината нема можност да ни обезбеди да ги пратиме децата в градинка. Ова е проблем на многу познајници – жител на Гостивар

Чекањето слободно место во градинките ни влијае на сите планови. На понудено работно место не можам да одговорам позитивно зошто не знам дали син ми ќе го примат во градинка – жителка на Гостивар

Многу мајки имаа тешкотија да го запишат детето во градинка сега во пандемијата. Имам колешка што сега напушти работа затоа што ѝ заврши породилното отсуство, а немаше кој да ѝ го чува детето. По некое непишано правило, жената напушта од работа за да чува деца – жителка на Гостивар

Во оваа програма нема активности насочени кон социјална заштита на стари лица, иако староста е најголем социјален ризик во земјава (Петрески и др. 2020)¹⁵. Анализата во дел 1.4 покажа дека во Гостивар има повеќе од 1.300 приматели на надомест за грижа и нега за трето лице, од кои најголем дел се грижат за стари исцрпени лица. И жителите истакнуваат дека има потреба од социјални услуги и услуги за сместување стари лица, но во моментот не е достапна ниту една.

¹⁵ Петрески, М., Туманоска, Д. и Петрески, Б. (2020) Социјалните услуги во општините во Северна Македонија: капацитет, ризици, потреби. Студија за политиката бр. 31. Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје.

Во последните години иселувањето на цели семејства е масовно, па старите лица остануваат сами во своите домови. Им треба некој да им помага, или да се сместат во дом, па таму да добиваат грижа и нега – жителка на Гостивар

Се гради дом за стари лица, мислам од приватен инвеститор, но уште не е во функција. Според чаршиски муабети, сместувањето таму ќе биде скапо, па нашите баби и дедовци со пензија од 15 илјади денари нема да можат да се сместат. А има голема потреба - жител на Гостивар

Освен што детските градинки се особено важни за активацијата на мајките на деца на предучилишна возраст на пазарот на труд доколку нивните деца се соодветно згрижени тие се важни институции и од аспект на вработените лица. Имено, во дел 1.4 видовме дека најголем дел од вработените во детските градинки во Гостивар се жени, па средствата наменети за плати, материјални трошоци и за други расходи на детските градинки во рамки на програмата за образование што, главно, се обезбедуваат преку дотации од централниот буџет (39,4 милиони денари) и самофинансирачки активности (10,1 милиони денари) ги класификуваме како индиректно насочени кон жените. Но, ова е значајно само од аспект на економско засилување на жените што работат на овие позиции, додека од аспект на елиминирање на родовите стереотипи, овој податок дополнително ги зацврстува. Поттикнувањето на мажите да се вклучат во економија на грижа може да доведе кон намалување на сфаќањата дека жената е таа што треба да се грижи за децата и за другите зависни членови во семејството, формално и неформално. Освен платите и материјалните трошоци, капиталните инвестиции играат значајна улога за потенцијалот за згрижување деца во градинките. Тие се вклучени како активности индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, иако не се вклучени во програмата за образование, но се буџетирани во буџетот на Општината.

ТАБЕЛА 3.6

Активности од програмата за образование, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Детски градинки	50.076.000	6,9 %
Капитални расходи за детски градинки	1.080.000	0,1 %

Извор: Програма за образование на Општина Гостивар за 2021 година

По примерот на програмите за образование, во оваа на Општина Гостивар недостигаат активности насочени кон афирмација на улогата на наставниците/чките и нивна поддршка во здобивање нови знаења и капацитети, активности што може да ја унапредат родовата еднаквост, особено што во дел 1.3 видовме дека најголем дел од наставниците/чките се жени. Дополнително, жителите го истакнуваат недостигот од продолжен престој во училиштата, проблем што ја ограничува активацијата на жените на пазарот на труд, кои остануваат дома за да се грижат за децата по завршување на наставните часови.

Јас сум наставник и никогаш ниту јас ниту некој колега не добил ниту финансиска поддршка, ниту поддршка во форма на обука од Општината. Тоа е важно, особено сега во време на дигитализација, кога постарите наставници имаат потреба да се обучат со новите трендови – жителка на Гостивар

Ниту во градот ниту во руралните места нема продолжен престој во училиштата. А има потреба од тоа затоа што работното време на родителите е до 16 часот, па тие не можат да се грижат за децата по завршување на школото. И мора да седат дома и да ги чуваат, особено мајките – жителка на Гостивар

3.3.3 Буџетска структура на активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост

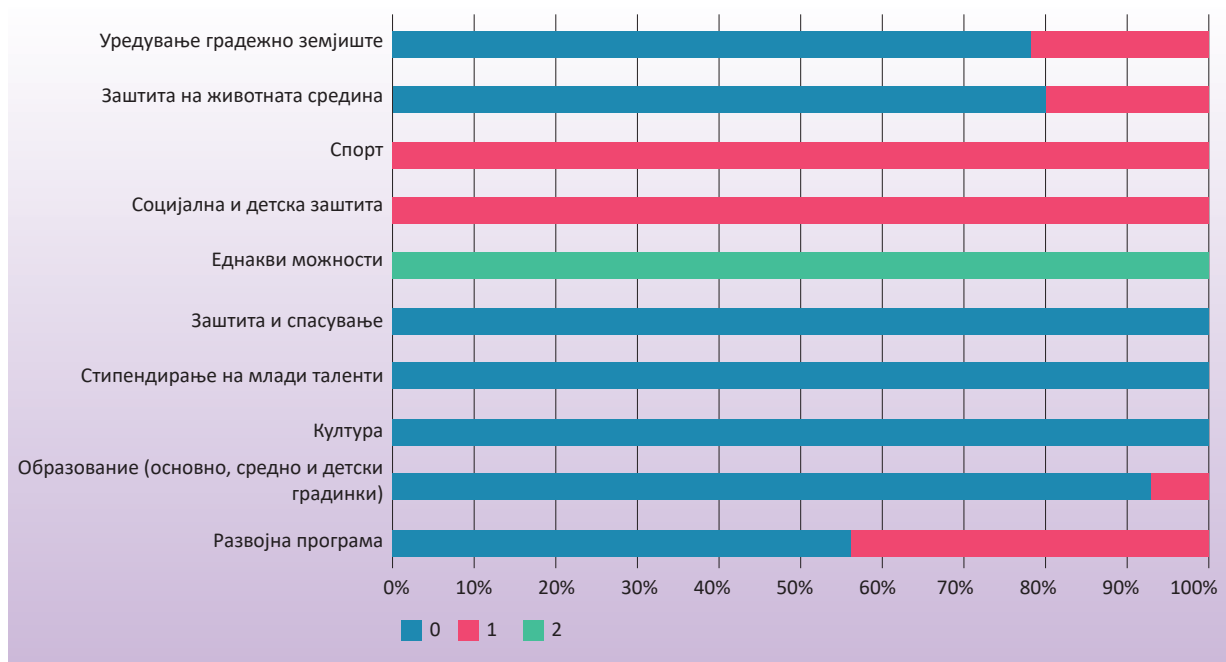
Прегледот на структурата на програмите на Општина Гостивар од аспект на соодветноста на активностите за родовата еднаквост е направен според дефинираните категории во дел два (со 1 и со 2 доколку се насочени кон унапредување на родовата еднаквост и со 0 доколку не придонесуваат за унапредување на родовата еднаквост во општината), притоа водејќи сметка за приоритетите и за потребите предизвикани од КОВИД-19.

Графикон 3.3 прави сумарен преглед на структурата на програмите на Општина Гостивар од родова перспектива. Притоа, од вкупно 10 програми, во

седум програми има активности што се директно или индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, односно категоризирани со 2 и со 1, соодветно. Само во две програми, активностите се директно поврзани со унапредување на родовата еднаквост, а кај другите пет програми, активностите се индиректно насочени кон засилување на жените. Сепак, дури и кај тие програми во кои се предвидени активности директно или индиректно насочени кон еднакви можности, во структурата на издвоени средства доминираат активности што не може да се поврзат со родовата еднаквост. Исклучок од ова се програмите за спорт и социјална и детска заштита каде што 100 проценти од издвоените средства се соодветни за унапредување на родовата еднаквост.

ГРАФИКОН 3.3

Графикон 3.3. Структура на програмите на Општина Гостивар од аспект на соодветност на активностите за унапредување на родовата еднаквост

Извор: Програми и буџет на Општина Гостивар за 2021 година, пресметка на авторите

Графикон 3.4 ги претставува издвоените средства на Општина Гостивар за програми според соодветноста за родовата еднаквост, во вкупен износ и нивното учество во вкупниот буџет на општината. Анализата покажува дека издвоените средства за активности што на директен или индиректен начин се поврзани со унапредување на родовата еднаквост се релативно малку, 8,5 проценти од вкупниот буџет. Од издвоените средства, за активности и за ставки директно насочени кон поголема родова еднаквост се алоцирани само 0,07 проценти од вкупниот буџет на Општината и 8,44 проценти за активности што индиректно придонесуваат кон зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите.

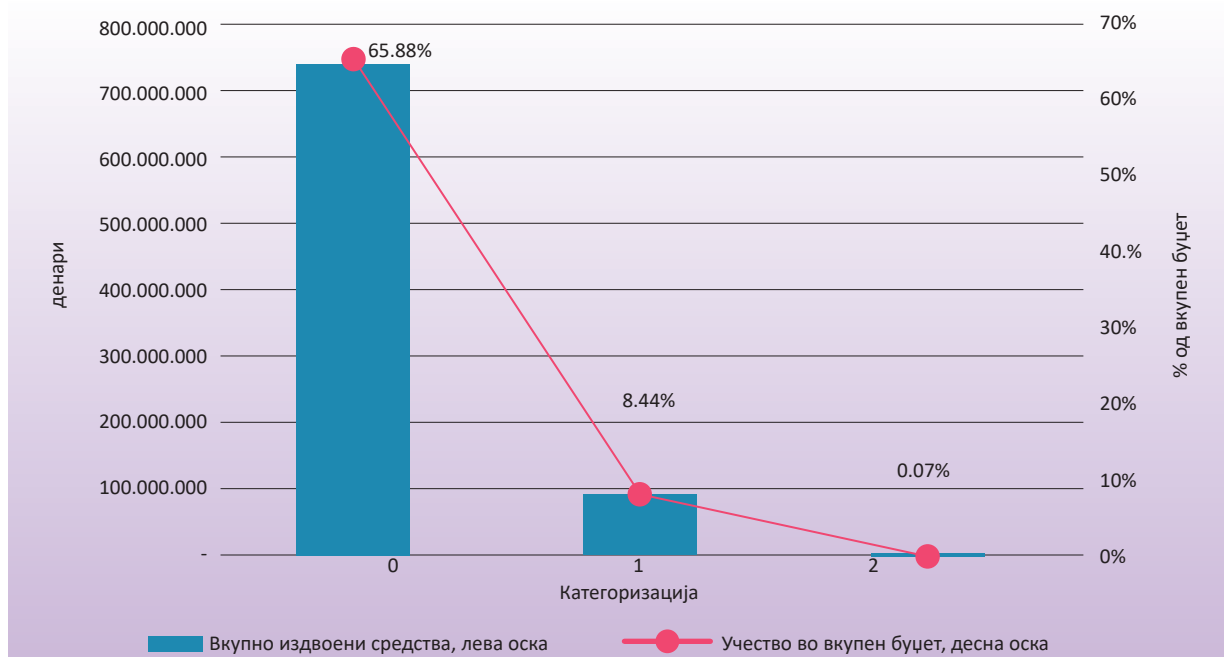
Иако средствата за активности директно насочени кон родовата еднаквост се симболични, индиректното влијание на средствата издвоени во други програми е еднакво значајно, доколку намената е во стратегиски значајни програми. Графикон 3.5 прави преглед на учеството на издвоени средства во вкупен буџет од аспект на програмата. Резултатите покажуваат дека директно издвоените средства за родова еднаквост се во програмата за еднакви можности и развојната програма и нивното вкупно учество во буџетот е 0,07 проценти. Активностите што се индиректно насочени

кон жени, пак, се во шест програми, уредување градежно земјиште (0,45 проценти од вкупниот буџет), образование (4,57 проценти од вкупниот буџет), развојна програма (2,51 процент од вкупен буџет), социјална и детска заштита (0,04 проценти од вкупниот буџет), спорт (0,80 проценти од вкупен буџет) и заштита на животната средина (0,07 проценти од вкупен буџет).

Често, општините при буџетирањето на програмите не ги пресметуваат средствата и активностите што се финансирани преку трансфери од централниот буџет, што од родова перспектива е исклучително значајно и може да доведе до потценување на вкупно издвоените средства. Во програмата за образование на Гостивар, овие средства се пресметани. И таквата практика е позитивна и треба да се применува кај сите програми. Сепак, еден недостиг е што буџетираниот износ во програмите, и ставките во буџетот не се поистоветуваат секогаш, што може да се должи на разлики од аспект на периодот на буџетирање, каде што во програмата се евидентира вкупниот износ на потребни средства за инвестицијата, а додека во буџетот расходот се однесува само на тековната година. Таквите несовпаѓања може да доведат до искривена слика за реалната состојба со инвестициите, и преценување на инвестициите во тековната година.

ГРАФИКОН 3.4

Издвоени буџетски средства според категоризација на програмите

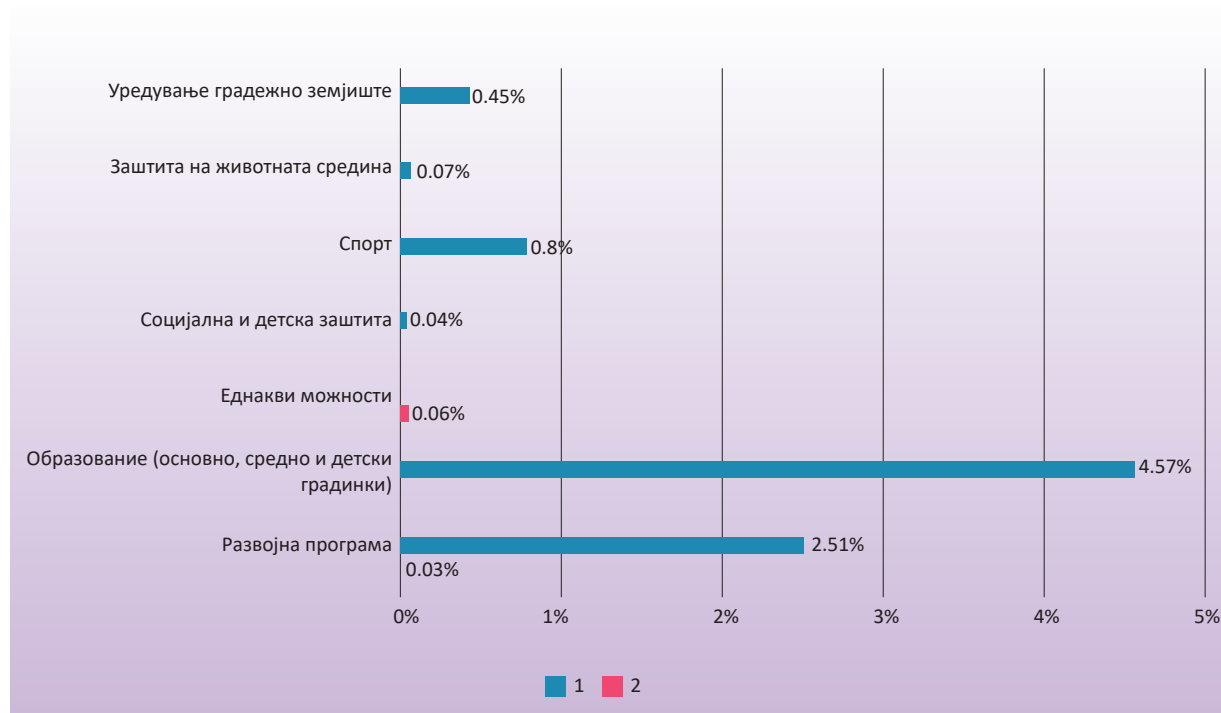

Извор: Програми и буџет на Општина Гостивар за 2021 година, пресметка на авторите

Од аспект на квалитет, издвоените средства имаат умерена насоченост во активности, чијашто цел може да го подобри квалитетот на живот во локалната заедница. Капиталните инвестиции во детски градинки и социјална заштита вградуваат активности што се особено значајни од аспект на намалување на товарот за работа и за грижа во домот поврзана со деца, како и потенцијално намалување на притисокот за користење боледување за грижа за деца. Сепак, поголем дел од капиталните инвестиции во детски градинки вклучува набавка на возила. Оттука, потребно е позначајно давање приоритет и унапредување на квалитетот на алоцираните средства во активности што ќе ја унапредат родовата еднаквост.

ГРАФИКОН 3.5

Издвоени средства соодветни за унапредување на родовата еднаквост, според програма и категоризација

Извор: Програми и буџет на Општина Гостивар за 2021 година, пресметка на авторите

4. СОСТОЈБА СО КОВИД-19 НА ЛОКАЛНО НИВО

4.1 Движење на вирусот корона

Првиот случај на лице заразено со вирусот корона во општина Гостивар е регистриран на 19 март 2020 година, а оваа општина беше на врвот според број на заразени лица за време на летниот пандемиски бран во август 2021 година (табела 4.1).

ТАБЕЛА 4.1

Број на заболени, активни, оздравени и починати лица од КОВИД-19

Период	Заболени лица	Оздравени лица	Починати лица	Активни случаи
До 31.12.2020	2.516	1.474	100	942
До 31.1.2021	3.624	3.259	162	203
До 28.2.2021	3.789	3.466	172	151
До 31.3.2021	4.548	3.872	187	489
До 30.4.2021	5.117	4.549	214	354
До 31.5.2021	5.171	4.900	247	24
До 30.6.2021	5.181	4.926	248	7
До 31.7.2021	5.226	4.941	249	36
До 31.8.2021	6.710	6.094	317	1.199
До 30.9.2021	7.955	7.110	373	472
До 31.10.2021	8.005	7.597	381	27
До 30.11.2021	8.060	7.646	384	30

Извор: Институт за јавно здравје на Северна Македонија

4.2 Здравствена заштита на локално ниво

Инфекцијата со корона е заболување што бара специјалистички третман во посебни простории, односно одделенија. Во Гостивар, болничко лекување на заболени се нуди во инфективното одделение при општата болница, а за време на екот на пандемијата во оваа општина, во август 2021 година, и другите болнички одделенија биле користени за болничко лекување на заболени лица.¹⁶

Во Гостивар нема центар за јавно здравје, па за детекција на вирусот преку молекуларен тест жителите патуваат во Тетово. Од ноември 2020 година во здравствениот дом во Гостивар почна тестирање со брзи антигенски тестови.

¹⁶ <https://www.24.mk/details/infektivnite-oddelenija-vo-bolnicite-se-polnat-so-kovid-pacienti>

4.3 Мерки за спречување на ширењето на вирусот

Според информации добиена од Општина Гостивар, во текот на пандемијата е формиран мобилен тим за помош на стари лица при набавка на храна и на лекови, како единствена мерка за заштита на локалните жители од негативните ефекти од пандемијата. Според добиените информации, не е преземена ниту една мерка за финансиска поддршка на лицата погодени од пандемијата, ниту, пак, се набавени и донирани уреди за успешно следење на наставата на далечина на сите деца на училишна возраст што живеат во Гостивар, иако жителите ги истакнуваат овие две потреби како најприоритетни во насока на намалување на последиците од кризата.

Сите бевме погодени од пандемијата, особено преку повисоки цени и помали плати. Сега платата покрива само сметки и храна. Има семејства со минимални плати, како опстојуваат, не знам. А Општината не верувам дека ќе помогне некако – жителка на Гостивар

Јас не сум слушнала дека Општината донирала компјутер или телефон за некое дете од семејство што не може да си купи. Ниту на наставниците. Има наставници што одржуваат цели семејства со својата плата и не можат да си купат компјутер. А мораше да спроведуваат настава преку компјутер – жителка на Гостивар

Народот не плаќа комуналии зошто нема пари. Па и Општината нема пари и не очекувам дека може многу да помогне – жител на Гостивар

5. БУЏЕТ НА ОПШТИНА ГОСТИВАР ПО КОВИД-19

5.1. Промена на општински буџет во 2021 година

Општина Гостивар во текот на 2021 година (до септември) направи една измена на распределбата на средствата во буџетот („Службен весник“ број 5). Сепак, од Општината официјалниот став е дека тоа не е ребаланс и деталните измени на ниво на активност не се достапни. Реализацијата за 2020 година и промените направени со буџетот за 2021 година се прикажани на графикон 5.1. Притоа промената ја претставува разликата на буџетската категорија со реализацијата во однос на иницијалниот буџет.

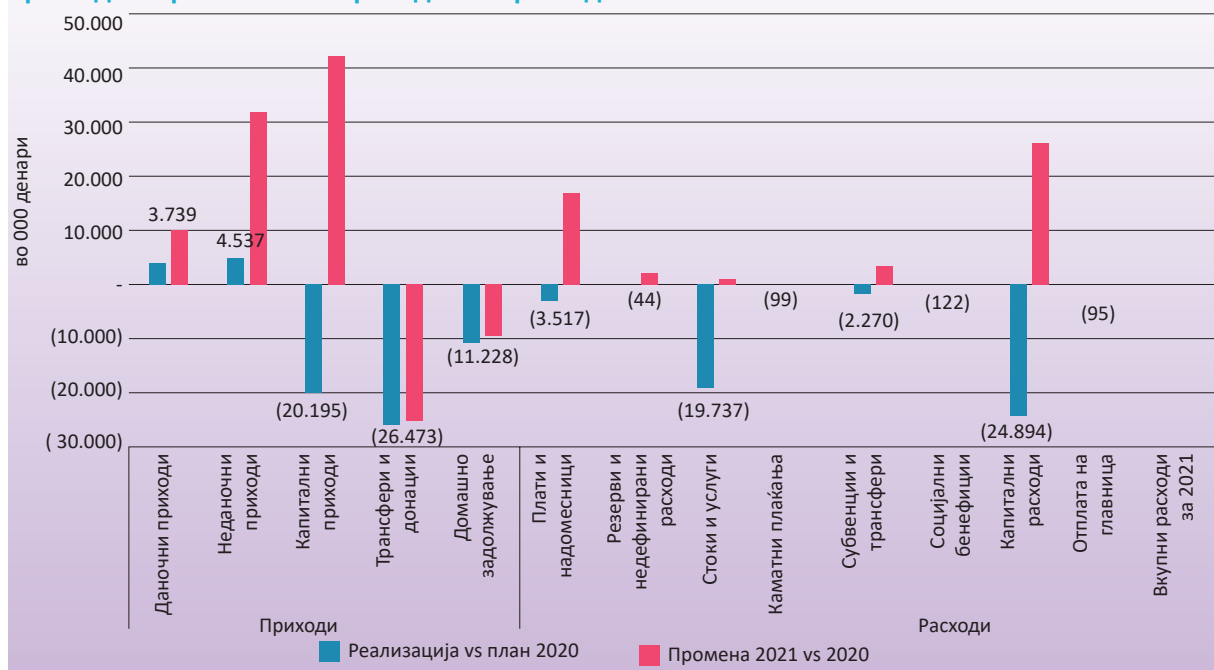
Анализата на приходите покажува дека со буџетот во 2021 година има зголемување на сите категории приходи, освен на трансфери и на донации, за разлика од 2020 година кога имаше умерена пониска реализација, која беше изразена кај капиталните приходи и трансферите и донациите. Освен трансферите и донациите, сите категории со основниот буџет за 2021 година се на повисоко ниво од пред пандемијата. Тоа покажува дека општина Гостивар била умерено погодена од кризата предизвикана од КОВИД-19 и успешно заздравила во 2021 година.

Сепак, најголемо зголемување за 2021 година има кај категоријата капитални приходи. Додека во 2020 година најголемо апсолутно намалување има кај трансферите и донациите. Поголемите приходи во 2021 година ѝ овозможуваат на општина Гостивар да продолжи кон брзо заздравување и развој.

Позитивниот тренд во 2021 година се отсликува на страната на расходите, па така, планот за вкупните расходи се зголемува кај четири од осум категории, и тоа: плати и надомест, резерви и недефинирани расходи, субвенции и трансфери и капитални расходи. Доколку зголемените средства се во насока на поддршка на развојната компонента преку капиталните расходи, или директно насочени кон поддршка на родовата еднаквост, ваквиот пораст може да придонесе кон брз развој по КОВИД-19 на општината. Од родова перспектива, ваквата промена може да се одрази позитивно, особено доколку се однесува на активностите што во дел 3.3 се категоризирани како соодветни за унапредување на родовата еднаквост во општината. Сепак, реализацијата на планираните средства е клучна.

ГРАФИКОН 5.1

Графикон 5.1. Буџет на Општина Гостивар за 2021 година и реализација за 2020 година, преглед на промената на приходи и на расходи

Извор: Програми и буџет на Општина Гостивар за 2021 година; Завршна сметка за 2020 година, пресметка на авторите

5.2. Влијание на буџетот за 2021 година врз годишните програми што придонесуваат кон родова еднаквост

Табела 5.1 прави преглед на промените во финансиските средства алоцирани во програми со родово специфични активности во 2021 година и реализација во 2020 година. Вкупно, буџетските расходи во 2021 година беа зголемени за 4 проценти, додека буџетот за активностите што треба да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост, во просек и оптимистичко сценарио останаа речиси непроменети, односно беа зголемени за 0,1 процент¹⁷. Споредбено, во 2020 година вкупниот буџет и родово специфичните активности беа засегнати, па така, вкупниот буџет има пониска реализација од 5 проценти, додека активностите со родово перспектива пониска реализација за 11 процент. Тоа укажува дека овие активности биле на поголем удар од вкупните активности во текот на кризата, додека во 2021 година, алоцираните средства не се доволни за да се надоместат пониско реализираните средства во 2020 година.

Со буџетот за 2021 година има промена кај три од седум седум програми со активности со родово перспектива. Само кај активностите од програмата за образование има зголемување од 2,6 милиони денари и се однесува на градинки и на материјални трошоци. Поголемата алокација на средства за детски градинки е во линија со приоритетите и на потребите на граѓаните. Кај две програми (развојна програма и социјална и детска заштита) има намалување. Најголемо намалување во буџетот за 2021 година има кај активностите за висококвалитетно образование во развојната програма, од 8,2 милиони денари. Земајќи предвид дека образованието беше меѓу најпогодените области од КОВИД-19, намалувањето на алоцираните средства не е во линија со наметнатите потреби и може да влијае врз вкупниот квалитет. Програмата за социјална заштита има намалување од 100 илјади денари.

За споредба, во 2020 година кај пет од седум програми што вклучуваат активности со родово перспектива (вклучувајќи ги и директните активности во програмата на еднакви можности) има пониска реализација на буџетот и само кај една програма има зголемување. Кризата предизвикана од КОВИД-19 процентуално најмногу се одрази на реализацијата на директните активности од програмата за еднакви можности (во целост не беа реализирани). Во значајна мера со пониска реализација од 64 и 29 проценти, соодветно, беа и активностите од развојната програма и од програмата за спорт. Единствено, програмата за социјална и детска заштита има поголема реализација од 207 илјади денари, што, веројатно, се должи на наметнатата потреба за заштита на најранливите граѓани како резултат на кризата предизвикана од КОВИД-19. Во поголем дел, мерките и програмите што ја ублажуваат социјалната ранливост и негативните ефекти од КОВИД-19 беа дистрибуирани преку централниот буџет. Кризата предизвикана од КОВИД-19 ги запре децениските позитивни трендови на намалување на стапката на сиромаштија и на невработеност. Стапката на релативна сиромаштија се зголеми за 1,2 процентни поени (од 22,5 проценти на 23,7 проценти), што претставува 25.000 лица втурнати во сиромаштија како последица на кризата¹⁸. Пандемијата ги погоди речиси сите. Но, ранливите категории граѓани се чини дека се позасегнати, како што се семејствата со повеќе деца. Па, така, процените се дека кризата предизвикана од КОВИД-19 ја зголеми детската сиромаштија од 29,3 проценти пред кризата, на 33,3 проценти за време на кризата и втурна во релативна сиромаштија дополнителни 16.000 деца.¹⁹ Девојчињата се во неповолна положба во однос на паѓање во сиромаштија, иако пандемијата ја зголемува релативната стапка на сиромаштија за двата пола речиси еднакво. Олеснетите услови за здобивање гарантирана минимална помош имаат потенцијал да придонесат за намалување на екстремната сиромаштија за околу една четвртина, односно да извлечат од екстремна сиромаштија 24 илјади лица.

¹⁷ Доколку ги вклучиме и активностите од развојната програма за модерна инфраструктура и чиста средина, модернизација на мрежата за водоснабдување и канализација, буџетот за активности со родово перспектива ќе забележи пад од 49 проценти. Сепак, поради потенцијална натценетост на алоцираните средства во 2020 година, нивното исклучување дава пореална слика за промената.

¹⁸ Finance Think (2020) Колку КОВИД-19 ќе ја зголеми сиромаштијата во Северна Македонија? Бриф за политиката бр. 43 на Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје.

¹⁹ УНИЦЕФ (2020) Социјалните и економските ефекти од КОВИД-19 врз децата во Северна Македонија: брза анализа и препораки за политиката

Исто така, мерката 14.500 денари по вработен придонесе да се зачуваат од 50 до 65 илјади работни места изложени на ризик да бидат изгубени (Finance Think, 2020 година)²⁰. Сепак, една од клучните мерки што имаат вградена родова перспектива е мерката за продолжувањето на платеното родителско отсуство од работа поради бременост, породување, родителство и посвојување. Според податоци на Фонд за здравствено осигурување, оваа мерка ја искористија 4.655 родители (доминантно мајки) и беа потрошени 363 милиони денари. Наодите од истражувањето на UN Women (2020 година)²¹ покажаа дека оваа мерка е искористена само од вработени жени од урбаните населени места.

Поволните трендови во закрепнување на општината од кризата предизвикана од КОВИД-19 не се одразуваат кај програмите со родова перспектива во 2021 година. Земајќи ги предвид искуствата од минатите години, кога иако иницијалните планови се оптимистички, реализацијата потфрла, Општината треба да направи напор алоцираните средства во идентификуваните активности со родова перспектива да ги реализира во целост и со потенцијалните ребаланси да ги зголеми алоцираните средства во активностите со родова перспектива.

²⁰ Finance Think (2020 година) Дали беше неопходна финансиската поддршка на фирмите за задржување на работните места во време на КОВИД-19? Бриф за политиката број 41 на Finance Think – Институт за економски истражувања и политика

²¹ UN Women (2020) Влијанието на КОВИД-19 врз жените и врз мажите во Северна Македонија

ТАБЕЛА 5.1

Табела 5.1 Промени во буџетот на програмите со родова перспектива, настанати со ребалансот за 2021 година и реализација во 2020 година; во илјади денари²²

Програма	Буџет 2020	Реализација 2020	Промена	Буџет 2021 - К1	Буџет 20212 - К2	2021/2020 во %
Вкупен буџет	1.072.000	1.021.223	-5%	1.120.000	-	4%
Развојна програма	127.772	45.627	-64%	28.123	30	-78%
Модерна инфраструктура и чиста средина ²³	101.400	20.000				
Модернизација на мрежата за водоснабдување и канализација ²⁴				10.000		
Висококвалитетно образование	25.387	25.387	0%	17.168		-32%
Богата култура	985	240	-76%	955	30	0%
Образование (основно, средно и детски градинки)	48.551			51.156		5%
Градинки- плати и материјални трошоци	48.551			50.076		3%
Капитални расходи за детски градинки- директно од буџет				1.080		
Еднакви можности	700	-	-100%		700	0%
Социјална и детска заштита	600	807	34%	500		-17%
Активности од областа на детската заштита						
Активности од областа на социјалната заштита						
Поддршка на лица со посебни потреби						
Подобрување на квалитетот на живеењето на ромската популација						
Парична социјална помош						
Спорт	9.000	6.350	-29%	9.000		0%
Заштита на животната средина				800		
Проширување на зелените површини во општина Гостивар				400		
Уредување на шеталиштето покрај реката Вардар				400		
Уредување градежно земјиште				5.000		
урбано опремување површини и одржување урбана опрема				3.000		
јавно осветлување - одржување				2.000		
Вкупно издвоени средства	186.623	52.784	-72%	94.579	730	-49%
Без развојна програма (дел за модерна инфраструктура и водоводна мрежа) и детски градинки	36.672	32.784	-11%			
Без развојна програма (дел за модерна инфраструктура и водоводна мрежа)	85.223	32.784		84.579	730	0,1%

Извор: Извор: Програми и Буџет на Општина Гостивар за 2021 година; Завршна сметка за 2020 година; податоци добиени од Општината; пресметка на авторите

²²Во празните полиња нема достапен и/или доставен податок

²³Во буџет, за ставка изградба реконструкција на локални патишта, улици и мостови има алоцирано 55.437 илјади денари вкупно средства за 2021 година. За локални патишта 19.000 илјади денари. Во категорија 0, за други градежни активности има 13.2457 илјади денари. Износите во програмата, значајно е поголем од овие износи. Упатува на потенцијална вредност за активности кои треба да се реализираат во повеќе години.

²⁴Исто како забелешка 18, вредноста во програмата упатува на алоцирани средства за реализација за повеќе години.

6. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Воспоставување еднакви можности, третман и статус на жените и на мажите во општеството е активност што треба континуирано да се спроведува на сите нивоа на власт и од сите клучни фактори во општеството, со цел намалување на минимум на родовиот јаз што постои во клучните сфери на дејствување и живеење. Општините, како посебни организациски субјекти, се едни од клучните субјекти одговорни за унапредување на родовата еднаквост на локално ниво. Во согласност со Законот за еднакви можности на жените и на мажите, тие се должни да формираат комисија за еднакви можности што учествува во создавање и спроведување на сите локални планови, програми и стратегии со цел принципот на еднакви можности да се вгради во сите локални стратегиски документи.

Во Општина Гостивар е формирана комисија за еднакви можности, како постојно тело, чиешто членови најчесто се менуваат со промена на власт или градоначалник, која не учествува во разгледување, подготовка и/или одобрување на локалните програми. Со цел вклучување на принципот на еднакви можности во сите локални програми, **Општината треба да ја вклучи комисијата за еднакви можности во разгледување на сите локални стратегиски документи** насочени кон социјална и здравствена заштита, образование, економски развој, одржување паркови, зеленило, градежно земјиште, унапредување на спортот и на животот на младите во локалната заедница и слично.

Оваа анализа се заснова на документациона анализа на постојните годишни програми на Општина Гостивар, кои не се достапни на веб-страницата на Општината како посебни програми, туку се дел од службените весници на Општината. Тоа ги прави тешко достапни за анализа и не ја исклучува веројатноста за погрешна идентификација на сите локални програми на Општината. Затоа, препорачуваме Општина Гостивар да ја ажурира својата веб-страница и во посебен дел **да ги објави сите годишни локални програми** и на тој начин да ја подобри својата транспарентност и нивната достапност до сите заинтересирани засегнати страни.

Освен активностите од локалниот акциски план за еднакви можности, само уште активност за одбележување на Денот на жената од развојната програма насочена кон богата култура е директно насочена кон унапредување на родовата еднаквост, што значи дека Општината издвојува 0,07 проценти од вкупни расходи, речиси незначителен буџет за спроведување на активности што имаат примарна цел унапредување на родовата еднаквост.

Во другите локални програми, идентификувани се активности што може индиректно да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост на локално ниво, како на пример реконструкција на тротоари, мрежа за водоснабдување, основни и средни училишта, детски градинки, јавно осветлување и слично. Но, овие активности се дел од само шест, од вкупно 11 локални програми (развојна програма, програма за уредување градежно земјиште, спорт, образование, социјална и детска заштита и заштита на животна средина), што повторно укажува на тоа дека во голем дел од локалните програми, принципот на еднакви можности и различните потреби на жените и на мажите не е земен предвид. Дополнително, за финансирање на овие активности се издвоени само 8,5 проценти од буџетот на Општината, од кои 0,07 проценти за активностите директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост. Оваа сума е релативно ниска и не може да придонесе кон значително подобрување на положбата на жените во локалната заедница. Оттука, препорачуваме **вградување на принципот на еднакви можности во сите или во поголем дел од локалните програми, преку планирање активности што (ин)директно ќе ја подобрат родовата еднаквост, и издвојување поголеми средства од локалниот буџет насочени кон воспоставување еднакви можности за жените и за мажите во општината.**

Во согласност со наодите од ова истражување, една од целите на Општината треба да биде **отворање нови слободни места за згрижување деца на предучилишна возраст**, со оглед на истакнатата потреба за дополнителни капацитет, но и преоптовареноста на градинките што го изложува на ризик квалитетното

спроведување на предвидените активности. Затоа, во **програмата за социјална заштита**, локалната власт треба дел од своите финансиски средства да насочи кон отворање нова градинка или зголемување на капацитетот на постојните објекти. Во Гостивар има потреба за **услуги за социјална заштита и сместување стари и исцрпени лица**, па затоа Општината во идните програми треба да издвои средства за развој на вакви услуги. Дополнително, во оваа програма се потребни активности за **зголемување на капацитетот на дневниот центар за деца со посебни потреби, со цел згрижување на сите лица што имаат потреба од оваа услуга**. Сепак, треба да се земе предвид и возраста на корисниците на овој центар и да се направи приспособување на програмите што се користат со цел тие да одговараат на нив. Вклучувањето на децата со попреченост во овој центар може значително да ги намали обврските за нивно одгледување на родителите, особено на мајките, и, од друга страна, да влијае врз нивна активација на пазарот на труд што директно ќе придонесе кон унапредување на родовата еднаквост во општината. Во иста насока се важни и услугите и капацитетите за згрижување деца на предучилишна возраст и стари и исцрпени лица, ако се земе предвид дека обврската за нивна грижа и нега најчесто ја имаат женските членови во семејството. Во Општина Гостивар нема ниту една услуга насочена кон жртви на семејно насилство. Според Петрески и др. (2020), во 2018 година биле регистрирани 30 жртви, од кои најголем дел жени. Затоа, препорачуваме во идните програми за социјална заштита, а во соработка со Министерство за труд и социјална политика и Меѓуопштинскиот центар за социјална работа Гостивар, како и граѓанските организации и бизнис-секторот, да се предвидат активности за **отворање центар за сместување на жртвите на семејно насилство**, како и **финансиска поддршка на жртвите**, кои најчесто се жени што се финансиски зависни од сторителот на насилството.

Иако Општината обезбедува буџетски средства за изградба и за реконструкција на тротоари, жителите на општината го истакнуваат недостигот од безбедни зони за пешаци за слободно движење низ општината. Главниот проблем го лоцираат во тоа што постојните тротоари се користат за паркирање возила поради недостигот од места за паркирање. Со оглед на тоа

што ова ја отежнува мобилноста на жителите, особено на родители, најчесто мајки со детски колички, лица со попреченост и сл., препорачуваме во развојната програма или во **програмата за уредување градежно земјиште** да се предвидат активности за **изградба на нови тротоари и нови паркинг-места** заради ослободување на постојните тротоари од паркирани автомобили. Во рамки на овие програми треба да се предвидат и активности за **вovedување јавен превоз или за регулација на постојниот приватен превоз** во општината поради големата потреба на локалното население, особено на жителите на руралните места, кои тешко стигнуваат до централното градско подрачје, што дополнително ја намалува мобилноста и активноста на руралното население, особено на жените.

Општина Гостивар, во рамки на својата **програма за уредување градежно земјиште**, алоцира средства за проширување на зелените површини и за поставување урбана опрема, но, според жителите, нивното одржување и обезбедување е клучно за зачувување на овие површини, кои често се предмет на вандализам.

Затоа, препорачуваме, покрај средства за проширување, да се наменат и **средства за одржување на зелените површини, детските катчиња, парковите и урбаната опрема**, со цел задржување на нивниот квалитет.

Анализата на пазарот на труд во Полошкиот регион, каде што припаѓа општина Гостивар, ја истакна неповолната состојба со многу ниски стапки на активност и вработеност и со висока невработеност, особено меѓу женската популација. Според Finance Think (2021)²⁵, само една третина од корисниците на грантови за самовработување се жени, а најчести причини за ниското учество на жените во оваа мерка се традиционалната улога на жената во домот, ограничен пристап до финансии и несигурноста, односно стравот кај жените од почнување сопствен бизнис. Затоа, во **програмата за еднакви можности** се потребни **стимулативни мерки за активација на жените на пазарот на труд и активности за промоција и за почнување женско претприемаштво** во форма на информативни кампањи, грантови, обуки и слично.

²⁵Finance Think (2021) [Дали мерките за вработување обезбедуваат еднаков пристап на мажи и на жени? Бриф за политиката бр. 51](#). Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје

Во програмата за образование, пак, недостигаат активности насочени кон афирмација на улогата на наставниот кадар и активности за градење на нивните капацитети и вештини, кои се значајни за унапредување на родовата еднаквост затоа што во дел 1.3 видовме дека најголем дел од вработените во основните и во средните училишта се жени. Затоа, препорачуваме воведување активности за обука, усовршување и зголемување на вештините на наставниците/чките и вреднување на нивната професија и улога во општеството.

Програмата за еднакви можности на Општина Гостивар предвидува спроведување на повеќе активности за едукација и за обука за еднакви можности, родова рамноправност, заштита од дискриминација и сексуално преносливи болести, како и активности насочени кон засилување на капацитетите на локалната КЕМ. Буџетот наменет за спроведувањето на оваа програма од 700 илјади денари е релативно повисок во споредба со други општини, што укажува на посветеност на Општината кон подобрување на еднаквите можности на жените и на мажите. Но, предвидените активности се целосно идентични на тие што се планирани во 2020 година, што, пак, укажува на потреба од воведување нови и разновидни активности, освен тие што се насочени кон зголемување на свеста на жените за наведените области. Исто така, потребно е планираните средства да бидат во целост спроведени, како и распоредени и насочени во согласност со приоритетите.

Кризата предизвикана од КОВИД-19 се одрази умерено негативно на буџетот на Општина Гостивар. Вкупно, буџетските расходи беа намалени за пет проценти, но ставките што треба да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост, во просек, беа намалени за 11 проценти, што укажува на тоа дека овие ставки биле на посилен удар во споредба со другите ставки. Овој удар е дополнително засилен затоа што активностите со

директен придонес кон родовата еднаквост беа речиси целосно нереализирани. Со буџетот за 2021 година не е создаден простор за амортизирање на негативните последици од пониската реализација на активностите со родова перспектива во 2020 година, алоцираните средства се речиси идентични како пред пандемиското ниво. Општина Гостивар, во спроведувањето на буџетот за 2021 година, и, особено, при потенцијална потребата од ребаланс, да ги заштити од кратење директните ставки што придонесуваат кон поголема родова еднаквост. Исто така, да ги зголеми средствата за социјална и детска заштита и да води сметка за целосна реализација на средствата што на индиректен начин придонесуваат за родова еднаквост.

Програмите на Општина Гостивар за 2021 година се речиси идентични на планираните за претходната 2020 година, што укажува на тоа дека при нивно создавање не се земени предвид променетите потреби на населението предизвикани од пандемијата од КОВИД-19. Анализата покажа дека, генерално, кризата предизвика намалување на доходот на населението поради намален обем на работа или изгубени работни места и зголемена потреба од уреди за следење на наставата на далечина, што укажува на тоа дека Општината во своите програми за социјална заштита и образование треба да предвиди активности за финансиска поддршка на лица погодени од пандемијата и доделување уреди (компјутери, таблети или мобилни телефони) или средства за набавка на уреди на семејства што немаат можност да обезбедат. Тоа значи дека при планирање нови програми, Општината треба да ги вклучи жените и мажите во процесот на создавање на локалните стратегиски документи за да добие јасна слика за променетите потреби и приоритети со цел создавање родово специфични активности што ќе одговорат на потребите на жените и на мажите погодени од пандемијата.

